

UČITELJSKI LIST

GLASILO „ZVEZE SLOVANSKIH UČITELJSKIH DRUŠTEV V TRSTU“.

Izhaja 1., 10. in 20. vsakega meseca. — Uredništvo in upravnništvo v Trstu (15), Via Udine 35, III. — Hrvatski dopisi naj se pošiljajo na naslov: Vinko Šepić, nadučitelj u Buzetu. — Izdaja „Zveza slovanskih učiteljskih društev v Trstu“, za uredništvo odgovoren Silvester Pertot. — List je za člane izdajateljice brezplačen, naročnina za nečlane Lir 24. — Tekoči poštni račun. — Tiska Tiskarna Edinost v Trstu.

Št. 33

V Trstu, dne 10. decembra 1923.

Leto IV.

Naše stanovište

Naša je učiteljska organizacija na putu svog razvitka prenesla najteže udarce reakcije, ali nije prigibla šije, nego stupa nepokolebivo svojom opredeljenom stazom. Dok se sistem nemilosrdno obarao na našu ustanovu, lišavajući nas najposobnijih društvenih radnika, mi smo intenzivno radili oko učvršćivanja naše staleške institucije, odstranjivali u njezinoj nutrinji sav korov i sve predrasude, pa smo i uspeli pripremiti naše redove na borbu za svoje staleške interese. Naš se učiteljski savez iskristalizirao u pravu izvanstranačku, apolitičku, ali i borbenu ustanovu, te je sa solidnom akcijom socijalnih tečajeva i pevačkog zbora uspeo visoko dignuti moral i ugled organiziranog učiteljstva. Mi smo time prisilili okružajuću nas okolinu i sve one elemente, koji su gledali na nas s visoka smatrajući nas svojim slugama, — da uvažuju naše altruistično i uzvišeno zvanje, da poštuju i cene one, koji to zvanje savesno vrše.

Našim gospodarima nije nikako pravo, da smo se uzdigli na dostojnu visinu i disciplinirali svoje vrste. Njima je naš savez trn u oku, jer odlučno stoji na straži svojih interesa boreći se paralelno za očuvanje narodu njegovih najelegantarnih kulturnih dobrina. Dok su do sada bezrazložno otpuštali iz službe najborbenije naše drugove — bacajući na ulicu njihove obitelji — i tako decimirali naše redove, — u najnovije su doba naumili da obore organizaciju u celini. Opaža se neko postepeno miniranje odozgo i odozdo. Izpoljava se neko proračunano jurišanje na pojedina učiteljska društva kao što i na pojedine njihove članove sa intencijom, da ih se predobije zato, da bi stupili u sastav sindikalnih organizacija talijanskih kolega. Pojedini talijanski kolege obilaze već oko naših članova, obrazlažu im nesmisao opstanka naše ustanove pozivajući ih da predju u njihova društva. Dok se tako postupa i opipava teren računajući na slabost i neorijentiranost pojedinaca, dotle vodstva talij. sindikata pozivju naše predstavnike na paktiranje sa svrhom, da se naš savez slije s njihovim. Ovo uspredno nastojanje, da se s jedne strane pozivlju naša vodstva, a s druge pak disorijentiruju pojedinci, najjasniji nam je dokaz, da misle rastepsti naše vrste.

Mi moramo da prema tome zauzmemo točno i opredeljeno stanovište, jer je to pitanje aktuelno i ne da se odlagati. Od nas traže da se stopimo sa onim sindikalnim ustanovama, koje su ponajviše organizirane pod rukovodstvom da-

našnje vladajuće stranke. Takve ustanove ne će i ne mogu da se bore za svoje staleške zahteve, jer su one samo političko orudje sistema. Zar se možemo da odazovemo pozivu, da stupimo u učiteljska društva one stranke, čiji su članovi na svoj način omalovažavali naš pevački zbor, sazdan najvećim, neopisivim žrtvama i najidealnijim težnjama naših društvenih članova. Povest i značenje sindikalnog gibanja uči nas, da naše ustanove moraju biti izvanstranačke, čisto staleške, jer se jedino tako mogu uspešno i neodvisno boriti za svoje gospodarsko poboljšanje. Mi smo uvereni, da će naše vodstvo znati da dobro oceni to dejstvo. Mi nijesmo nikako protiv koordiniranosti rada sa talijanskim društvima u smislu zajedničkih istupa za naša ekonomska i socijalna prava, što smo i više puta naglasili i dokazali. Ako nam budu staleški interesi diktirali, naš savez će biti uvek pripravan stupiti kompaktno u sastav talijanskih učiteljskih sindikata, ali samo pod jednim uslovom, od kojega ne možemo nikako odstupiti, t. j. **da očuvamo potpuno svoju društvenu autonomiju.** Odreći se toga znači isto što i likvidirati našu borbenu organizaciju, znači predati se potpuno u naručaj reakcije, koja vreba stalno na nas i ide zatim da iskoreni i odnarođi naše pleme, da utuče nas — pionire njegove kulture. — Naš iznimni položaj, u kojemu se nalazimo zahteva, da bezuvetno sačuvamo jedinstvo, od kojeg jedino i zavisi daljnji opstoj našeg saveza. —

Mi ne želimo i ne ćemo da se odrećemo svoje vlastite staleške organizacije, jer bi inače postali puzavci i sluge sistema, koji će nas postepeno po već proračunanom planu lišavati i najprimitivnijih prava čoveka i takve bacati na cestu. Spremni na svakojake žrtve, stupati samosvesno po svome trnjevitom putu, te pregledavši i zbliživši tesnije naše redove učvrstiti ćemo naš položaj i tako ostat i verni idealima svoje ustanove, koja se potpunim pravom može da ponosi, da je neuklonivo i visoko nosila steg morala svojih članova. —

Iz naše knjige

Kot potepuh iz velikomestne ulice se je nemarno gugal tovariš po pisanem polju, kjer sem ga zasačil pomladnega dne. Oguljen klobuk in izprana, nemarno zvezana ovratnica kot tudi svetla obnošena obleka: vse točne priče učitelja, ki mora preko novih mod in estetik.

Izmučen obraz z naštetimi bolestmi moti oholo sliko bujnega življenja. In vendar je tudi on v zarji mladosti!

Nekam plaho se ozre, se prisiljeno nasmehne in glasno nadaljuje skoraj gotovo prejšnje razmišljanje:

Vse to cvetje bi raztrgal, to bahavo polje bi stepal, da bi se mi ne rogalo s kipečim življenjem, vse, vse bi strl. Saj to ni cvetje, ironija je in satan-ska zloba, ki mi stiska itak pretesno srce, ki mi ne miruje.

Nisem mogel vzdržati doma, tesno mi je bilo, a tu me naravnost razkraj. Vse polno je tega cvetja in čigavo je, čigavo? Vem le to, da ni niti moje niti moje neveste. So to solze jokajočih in trpečih, krvave solze so, zato bi jih strl. Ne maram solz, ne, ker čutim pomladni dih, ki ga ne poznam in ga zastonj hitim iskati. Trpim v zavesti, da sem posoda, ki bi morala nositi sok novega življenja. Nimam soka, nimam cvetja, ker mi je bilo ukraden. Moji zavestni mladi dnevi so ubijanje in stradanje in bolešt; tudi danes stradam, da zamorim bolešt onih, ki so mi dali življenje in ki jočejo za ta greh. Mojemu telesu je odvzet sok in moji duši sijaj, ki si ga tako želim. Ne obsojaj me, ker ne ljubim sentimentalnih romanov! S temi olupševalnimi pridevniki sem ti razkril svojo notranjost.

«In vendar se mi zdiš zaljubljen!»

Premiril me je z naježenimi obrvi kot bezniki kvartale in prezirljivo dostavil:

Proketo! Rekel si svoječasno, da si tudi ti razdvojen in si moral mimo precejšnjega dela razkošnih pomladnih dni in hočeš od mene onega zdravja, ki sem ga moral izgubiti. Zdaj me zafrkuješ z zaljubljenici, kakoršnih ne poznamo.

Povej mi raje, ali nosiš ti zdravje, če kuješ življenje. Ne nosiš ga in ne kuješ življenja, ker si bolan, ker si igrača, lutka in visiš na tenki nitki, med nebom in zemljo kot vsi neizvoljenci. Predaj se vetrovom, naj gre kamor hoče in ne domišljaj si misij, do katerih nimaš pooblastila, niti pravice. Pravica je last močnih in velikih, naše so dolžnosti in bremena in teh se ne oprostimo, ker smo bolni.

«Neupravičeno tožiš nad samim seboj in tudi nad našo boleznijo, ker gledaš vse prečno. Lastna bolešt te je popolnoma zajela. Ker pa nisi fantom, temveč človek iz bolešt in bede, iz trpljenja in kletve — povej mi, če si res izgubil slednjo trohico vere!»

Vere? Hm — katere?

«Mislim ono globoko vero, ki nas spaja z življenjem in nas napaja z močjo, da gremo kljub udarcem, ki padajo po nas, po poti zmage, da se nam spet povrne sok.»

Tudi na to dobiš odgovor, sedaj grem.

* * *

Mraz liže po kosteh in stresa ošibelo kri. Tišina zasnežene okolice in prav mačja pesem ledene burje izsiljuje ta mrzlične tresljaje, da se bolj in bolj stiskam h peči. Mimo hiše se omotično giblje in gazi po snegu izstradana siromašna žena z mršavim in napol nagim otrokom. Išče kruha.

Prav pred njo se sreča vaški mogotec — graščak s sosedom, da se jima mora reva umakniti v zamet. Otrok zajoka. «Ustrelil sem svojega psa in mi je zelo žal.» Iz globine mi vstane pritajena kletev.

In pred mano vstane mladi tovariš: «Naše so dolžnosti in bremena.»

Polastila se me je tesnoba in hotel sem ven v sneženi metež, ko trčim na vratih z bližnjim že priletnim tovarišem, s katerim se pogostokrat shajava. Je izmed tihih delavcev, ki slone na lastnem spoznanju in neomajni morali. Neotrovana duša mu sije iz vedrih oči in jasnega lica.

«Kaj noriš?»

Seveda — kot ti! Sicer pa ni tako. Prav v takih vihravih dneh mi postane tesno in moram ven v metež, ki me spremlja od začetka mojega poklica. Ker sem še čvrst — evo me tukaj. Kaj poveš novega?

Povem mu o svoji kletvi. — Psa je graščak ustrelil in bilo mu je hudo.

«Tako je z onimi, ki jih tlači odvisnost. Poglej nas! Si li gotov celo tega kruha, za katerega se toliko žrtvuješ? Naša eksistenca je na mokrem cigaretnem papirčku. Sicer počakajva, da bomo razpravljali v treh. Glej, ta tudi nori!» — Pridružil se nama je tovariš s — pomladne poljane.

«Tudi ti?»

Da, tudi jaz norim. Kaj izprašuješ, ko veš, da mi je doma mraz in tesno. Sicer pa ti danes pri našam odgovor na tvoje zadnje vprašanje; šele danes.

— Kaj imata?

«Dolguje mi odgovor na vprašanje, če ima vero v pravico.»

Cisto prav, a zelo odprto vprašanje. Zato je dobro, da čujemo več glasov. Slična vprašanja naj se razpravljajo skupno na sestankih. Saj to je naša slabost, da samevamo, obupujemo in padamo nečastno. Smo li res učitelji in poznamo li gorkoto večnega solnca? Čemu tako dosledno gazimo v najožjih mejah vsakdanosti in nočemo preko našega vaškega griča? Naše duševno obzorje je prezoko in duh preplitev; to je vzrok naših variant in nedoslednosti v presojanju, naših zastarelih nazorov in zbežanja, obupov in nelepkih zaslomb.

— Kam in kako hočemo? — ga prekine tovariš.

Najprej v samega sebe, posebno vi, mladina, ki hranite toliko sil, katere bi morali posvečati v prid najširšim plastem človeške družbe. Naše življenje je večna tožba, ker smo prave lutke in ne zaupamo v lastne moči.

Eno je naše življenje — a ga ne poznamo, eden je naš boj, a se ga izogibljamo, eden naš cilj — a mu nočemo slediti. Zakaj? Življenje ni niti prvina, niti pisana poljana, ni lahkokrila sanja, temveč je klopčič zverženih činiteljev. Predno jih spoznaš, moraš ga študirati, treba je truda, ostrega očesa. Ko boš zaupal samosvojemu delu in lastni sodbi, boš spoznal naloge. In to je naša dolžnost.

— Saj si lahko takoj čez prag.

Verujemo, a malodušje ni tudi tukaj na mestu. Svojo šibkost boš drago plačal s tem, da boš še dalje telesni in duševni hlapec. Ko spoznaš krivico, si jo dolžan pobijati z možnimi sredstvi. Spoznavaj vzrok pojavov, študiraj vprašanja, ki te okrožajo in izgine ti malodušje in porodi se ti vera. Stopi na pot oživljajoče resnice, poišči pravstveno bogastvo, da spoznaš svoje dolžnosti kot učitelj in človek in ne boš krivil hrbta pred onimi, ki ti mečejo polena pod nože, temveč terjal boš častno svoje pravo!

— Svet se etiki roga! —

Zato pa tisti svet propada, zato se krivica umika človeškim pravicam. Poglej čez vaški grič in spoji tudi ti svoje delo s težnjami onih klicev, ki se hočejo oprostiti nečloveških bremen! — Iz njegovega ognja sva s tovarišem zajemala gorkote.

Pevci in pevke Zvezinega zbora, ki želijo imeti sliko, naj se oglasijo pri tovarišici Amaliji Čok, Guardiella-Farnetto 1229 pri Trstu.

O periodičnem sestavu prvin (Dr. Lavo Čermelj — konec)

M. Aston je ugotovil, da ni izotopnost omejena na radioaktivne prvine, temveč da ima še cela vrsta drugih prvin izotope, kositer n. pr. celo osem. Izotopne prvine smatrajo danes splošno za različne atomske vrste iste prvine. Kositer bi imel potemtakem osem po teži različnih vrst atomov. Vseh poznanih prvin je 87, poznanih atomskih vrst nad 150. Te atomske vrste pa imajo vse atomsko težo, ki se da izraziti s celimi števili. Klor ima n. pr. dva izotopa, z atomsko težo 35, odnosno 37. Zmešani v primernem razmerju dajo ulomljeno atomsko težo klora 35,5. Isto velja tudi za ostale prvine z ulomljeno atomsko težo. S tem so ugotovili dejstvo, ki so ga od Daltona sem trdno pričakovali, ali zaman iskali. Vse atomske teže so cela števila. Ulomljena števila so le povprečna vrednost pri zmesi dveh ali več atomskih vrst iste prvine. Na podlagi izotopnosti se da pojasniti tudi navidezno nepravilna uvrstitev težjega kobalta pred lažjim nikljem. Kobalt bi bila zmes dveh vrst kobalta, enega z manjšo, drugega z večjo atomsko težo, in nikelj takisto. Pri kobaltu bi prevladovala težja vrsta, pri niklju pa lažja; lažja vrsta niklja pa bi bila celo lažja od težje vrste kobalta.

Nauk o izotopih je odpravil marsikak nedostatek v sestavu prvin in je nedvomno omogočil uvrstitev radioaktivnih snovi. Ostajale so še izven sestava takozvane redke zemlje. Njih uvrstitev je postala mogoča šele s pomočjo **Röntgenovih žarkov**. Ko zadenejo namreč hitro leteči elektroni n. pr. v Röntgenskih cevah na kako telo v cevi, izžarjuje le-to posebno vrsto nevidnih žarkov, katerih valovna dolžina je mnogo krajša od valovne dolžine svetlobnih žarkov. Kakor je naše uho občutljivo le za tresljaje, ki se vrstijo vsaj 40, ne več pa kakor 20000 krat na sekundo, in ne reagira na manjše ali večje število tresljajev, tako je tudi naše oko sprejemljivo le za elektromagnetne valove določene valovne dolžine, ki odgovarjajo barvam od rdečega do vijoličastega konca svetlobnega spektra. Onstran rdečega konca se nadaljuje vrsta valov, toda ti ne učinkujejo več na naše oko, takisto so še krajši, toda nevidni, valovi tostran vijoličastega spektra. Sem-le spadajo tudi Röntgenovi žarki.

Vsaka prvina izžarjuje v plinastem stanju, ko jo segrejemo, svetlobne žarke natančno določenih in zanjo značilnih barv. Vsaki prvini odgovarjajo strogo določene črte v svetlobnem spektru. Röntgenovi žarki, ki jih izžarjuje kaka prvina, ako zadenejo nanko elektroni, imajo takisto določene valovne dolžine, ki so značilne za izbrano prvino. Črte Röntgenovega spektra, ki jih izžarjuje kaka prvina, se dajo kakor značilne črte svetlobnega spektra združiti v serije. Serije Röntgenovih spektrov pa kažejo pri vseh prvinah enako pravilnost in sestojijo tudi pri vseh iz enakega števila črt. Ako primerjamo odgovarjajoče si črte v spektrih različnih prvin, vidimo, da se premikajo vse črte enakomerno v smeri krajših valovnih dolžin, ako gremo od prvine do prvine, kakor so razvrščene v periodičnem sestavu. Črte Röntgenovega spektra so potemtakem tudi zavisne od atomske teže; ta zavisnost pa se da še bolj enostavno izraziti, ako vzamemo mesto atomske teže atomsko število, t. j. število, ki ga nosi prvina, ako zaznamujemo vse prvine po vrsti, kakor so v periodičnem se-

stavu, s celimi števili. Röntgenove črte bi bile potemtakem funkcija atomskih števil, toda ne periodična, temveč linearna funkcija, ker se periodično ne ponavljajo, temveč se premikajo enakomerno od prvine do prvine, od najlažje do najtežje. S pomočjo Röntgenovega spektra so dobile tudi redke zemlje vsaka svoje določeno mesto v sestavu.

Na podlagi Röntgenovih spektrov pa se je dalo tudi ugotoviti število prvin. V obsegu od najlažje prvine vodika do najtežje, urana, je prostora za 92 prvin, od katerih nam je že 87 danes poznanih.

Ugotovljena bi bila torej nekaka pravilnost v svojstvih vseh prvin, in sicer moramo razlikovati svojstva, ki se periodično vračajo, in svojstva, ki se enakomerno izpreminjajo od prvine do prvine. Nastalo je vsled tega vprašanje: V čem je utemeljena ta pravilnost v svojstvih prvin?

Dokler so videli v atomih zadnje dalje nedeljive delce materije, je bil vsak odgovor nemogoč, dasi je že od začetka atomske teorije živela ideja, da so bržkone vse prvine sestavljene iz najlažje, vodika. Ko pa so spoznali, da je atom resnično sestavljen in da se da razkrojiti, je bila tudi odprta pot do nadaljnjega spoznanja.

V katodnih žarkih so odkrili še lažje delce kakor vodikove atome, namreč 2000krat lažje negativno električne elektrone. Radioaktivne snovi pa razpadajo, kakor smo slišali, same od sebe in izpršujejo pri tem poleg elektronov tudi helijeve atome. Rutherfordu končno se je v zadnjih letih posrečilo iztrebiti iz atomov marsikatero lažje prvine vodikove atome. **Atomi težjih prvin bi bili torej sestavljeni; bistveni sestavki bi bili helijevi in vodikovi atomi ter elektroni.**

Vprašanje je bilo še: kako izgleda stroj atoma. Danes je splošno priznana hipoteza, ki jo je najprej postavil J. J. Thomson in ki jo je razvil do popolne teorije Niels Bohr. Po tej teoriji sestoji vsak atom iz pozitivno električnega jedra, okoli katerega krožijo elektroni kakor planeti okoli solca. Pri vodik kot najlažji prvini ima jedro elektrenino, po velikosti enako oni elektrona, po znaku pa nasprotnoimensko. Premer jedra bi znašal desetstičbiljoni del enega centimetra*). Okoli jedra kroži v neutralnem, to je na zunaj neelektričnem vodikovem atomu samo en elektron, toda ne v poljubni razdalji, temveč na strogo določenih tirih. Premer najbližjega tira pri vodik bi znašal 100miljoni del centimetra. Jedro druge prvine, helija, ima dvakrat tolikšno elektrenino kakor vodik. V neutralnem atomu krožita okoli jedra dva elektrona. Litij kot tretja prvina ima jedro s trikratno elektrenino, obkroženo od treh elektronov, četrta prvina, berilij, ima štirikratno elektrenino v jedru in štiri krožeče elektrone. Najtežja prvina, uran, z atomskim številom 92 ima jedro z 92kratno elektrenino, okoli katerega krožita 92 elektrona.

Teža helijevega atoma je štirikrat tolikša kakor ona vodikovega. Ako je vodik praelement, iz katerega so sestavljene vse ostale prvine, tedaj mora biti helijevo jedro sestavljeno iz štirih vodikovih jeder. Ker pa je helijevo jedro na zunaj samo dvakrat tako električno kakor vodikovo jedro, mora vsebovati tudi dva elektrona, ki neutralizujeta

*) 1 biljon = 10^{12} = 1.000.000.000.000, 1 triljon = 10^{18} = 1.000.000.000.000.000.000. To navajam tu radi tega, ker se je v zadnjem času z ozirom na valuto nemške marke razširila tudi med nas napačno poimenovanje, kakoršno je v rabi na Francoskem.

elektronini dveh vodikovih jeder. Toda helijev atom je zelo stabilen, tako da vsaj v doglednem času ne bo mogoče ugotoviti, ali je njegovo jedro resnično sestavljeno iz vodikovih jeder ali ne. Jedra ostalih prvin bi bila sestavljena iz helijevih in vodikovih jeder ter elektronov. Jedro urana, čigar atomska teža je 238, atomsko število pa 29, je bržkone sestavljeno iz 59 helijevih jeder (teža $59 \times 4 = 236$) in dveh vodikovih jeder (teža $2 \times 1 = 2$) in 28 elektronov (poleg onih v helijevih jedrih). V jedru samem se odigravajo vsi radioaktivni pojavi in iz jedra atomov je tudi izbijal Rutherford vodikova jedra. Dovoljeni tiri po katerih lahko krožijo elektroni okoli jedra, niso vsi enakovredni. Da preskoči namreč elektron z enega bolj notranjega tira na drug od jedra oddaljeni tir, za to je potrebna energija od zunaj. Ko pa preskoči elektron z bolj oddaljenega tira na bližji tir, odda atom določeno množino energije v obliki elektromagnetnega valovanja. In sicer odgovarja vsakemu takemu skoku val določene valovne dolžine. Skokom na jedru najbližje tiru odgovarjajo črte Röntgenovega spektra. Ker so ti tiri jedru najbližji, je valovna dolžina teh žarkov zavisna od električnosti jedra. Čim večje je elektronino jedro, tem krajši so izžarjeni elektromagnetni valovi. S tem bi bila obrazložena pravilnost v serijah spektralnih črt vseh prvin.

Fizikalna in kemična svojstva pa bi imela svoj izvor v najbolj zunanjih tirih, po katerih krožijo elektroni okoli jedra. Tu moramo potemtakem iskati tudi razlago za periodičnost sestava prvin. In zopet je bil Bohr, ki je našel rešitev tudi tega vprašanja. Okoli vodika kroži v najbolj stabilnem primeru edini elektron na najbližjem tiru. Pri heliju krožita oba elektrona v enaki, najmanjši dovoljeni razdalji od jedra. Pri litiju krožita dva elektrona na prvem dovoljenem tiru tretji elektron pa že na drugem dovoljenem tiru. Pri naslednjih prvinah do neona imamo vedno po en nadaljni elektron, ki pa krožijo vsi na drugem dovoljenem tiru. (Seveda niso tiri identični, pač pa enakovredni). Prvine od litija do neona tvorijo po tej razlagi prvo periodo prvin. Pri naslednji prvini, natriju, kroži dvanajsti elektron že na tiru

tretje dovoljene vrste, slično kakor pri litiju zadnji elektron na drugovrstnem tiru. Pri argonu kroži že osem elektronov na tirih tretje vrste in z njim je zaključena tudi druga perioda. Pri prihodnji periodi, ki obsega 18 prvin, ne krožijo vsi novi elektroni na tirih četrte dovoljene vrste, temveč kroži nekaj teh elektronov tudi na tirih tretje vrste. Zadnja prvina te periode, kripton, bi imela osem elektronov na tirih četrte vrste in osemnajst elektronov na tirih tretje vrste. Čerta perioda obsega tudi 18 prvin in zadnja prvina te periode ima osemnajst elektronov na tirih četrte in osem elektronov na tirih pete vrste. Pri prvinah šeste periode pa bi krožili novi elektroni ne samo na obeh od jedra najbolj oddaljenih vrstah tirov, temveč tudi na tirih četrte vrste in prirastku števila elektronov na tirih te vrste ne odgovarja nobena večja sprememba fizikalnih in kemičnih svojstev, katerih izvor je v glavnem na obeh najbolj oddaljenih vrstah tirov. In faktično so prvine, kjer bi bil ta prirastek elektronov, med seboj zelo sorodne. Te prvine so ravno že prej omenjene redke zemlje, ki nimajo pravega mesta v periodičnem sestavu. Vsem tem prvina skupaj odgovarja pravzaprav samo eno mesto v sestavu. Omenjeni prirastek elektronov na tirih četrte vrste bi bil zaključen pri prvini luteciju z atomskim številom 71. Zato ne bi mogla biti naslednja sedemdesetdruga do tedaj še nepoznana prvina redka zemlja, temveč sorodna s cirkonom. In faktična sta na podlagi te Bohrove prorokbe Coster in Hevesy iskala to prvin v rudah, kjer se nahaja cirkon, in sta jo tako letos tudi odkrila in krstila «Hafnium».

Bohrov atomski model ni torej samo najlepše pojasnil periodični sestav prvin, temveč je omogočil tudi odkriti eno izmed šestih tedaj še nepoznatih prvin. Najbližja bodočnost pa bo gotovo še poročala o nadaljnjih uspehih njegove teorije*).

*) Čitatele, ki bi se hoteli nekoliko poglobiti v tukaj zažrtane probleme, opozarjamo na knjigo: L. Čermelj, Materija in energija. (Pota in cilji 17. in 18. zv.). Ljubljana 1923. Cena Din. 60. Dobiva se tudi pri «Prosveti» v Trstu.

Prvotni pogoji k druženju človeštva

Življenje prvih ljudi je bilo uravnano po najprimitivnejših in najnaravnnejših nagonih, ki so v človeku, tako, da o kakem družabnem redu tu sploh ni govora. Vendar pa je nekaj, kar se doslej ni mnogo vpoštevalo, a je vendar našega zanimanja vredno, ker nam pomaga najti in doumeti medsebojne odnose teh ljudi, in to je osnova njih rodbin.

Sele najnovejša doba nam je odkrila, da je v tej prahistorični dobi obstajala izključno le materinska rodbina ali takozvani matriarhat. Očetje niso bili poznani, ker se moškim ni nikdar razdelo, da bi se pobrigali za svoje otroke. Njih življenjska skrb je bila skrb za samoohrano in ustrežanje naravnemu nagonom. Tako je ostala samo mati kot vez krvnega sorodstva. Otroci so bili izključno njeni, le ona jih je odgajala in jim bila tako edina avtoriteta in edina pokroviteljica rodbine. Kot taka je imela ugled in moški je bil njej podrejen. Iz tega si tolmačimo n. pr. zakaj so bila pri Arabcih vsa prvotna božanstva ženskega spola.

Ta rodbina pradobe pa je ob pričetku historičnega časa v splošnem propadla. Živela je sicer

v spominu in tradiciji še dolgo, kar nam pričajo zbrani sledovi mnogih raziskateljev in še bolj razna, pod vlado nasprotnega sistema zbrana tendenciozna poročila, katerim je bil namen podrejeno stališče žene utemeljiti in upravičiti. Semkaj spadajo v prvi vrsti svetopisemska poročila, po katerih je žena sekundarno ustvarjanje božje, ker je izšla iz moževega rebra. Ti obziri torej naj bi ne upravičevali vlado moža nad ženo. Na tem najstarejšem primeru vidimo, kako ni kaka obstoječa oblast nikdar v zadregi za teoretično utemeljevanje svojih pravic.

Ginekokracija ali nadvlada žene je prešla pozneje v androkracijo, nadvlado moža. Žena je postala možu podrejena.

Najvažnejši faktor, ki je pripomogel k temu, je pričetek ropanja žen. Ta odnos najdemo že v prabobci in tudi pozneje v historičnem času.

Ako si predložimo stališče moža za časa prvotnih krdel, vidimo jasno, da je bila prav njegova podrejenost ženi prvi pogoj k temu. V roparskih pohodih in bojih med raznimi krdeli so si zmagovalci vzeli razven živeža in imetja tudi žene premagancev, ki so jim bile najdragocenejši plen, in jih odpejlali s seboj. Te uplenjenke so jim bile mnogo ljubše kot žene domačega krdela, kajti bile so izključna last posameznih, medtem ko so one bile

last vseh in so pri njih zavzemale vladajoče stališče. Uropana žena ni imela nikakih predprav domače žene in se je morala kot sužnja pokoriti svojemu gospodarju. Vsled teh ugodnosti se je ženoropstvo silno širilo, z njim pa je bil postavljen temelj moški emancipaciji. Tako se srečamo s temi tradicijami že povsod ob pričetku historičnega časa. Za primer imamo v starogrški zgodovini rop lepe Helene in v rimski zgodovini rop Sabink.

Sčasoma pa se je to dejstvo nekoliko omililo. Ropali so lepotice tujih dežel in jih odpeljavali na dom, kjer jim niso bile več sužnje, ampak zakonite žene. Ta institucija je zakonorop, ki je bil razširjen po vseh delih sveta in čigar sledove najdemo še dandanes v literaturi. (Pri nas n. pr. v Prešernovi romanci: «Turjaška Rozamunda»).

Odnosaji, o katerih smo govorili in ki so postajali vedno bolj v navadi, pa so izpodkopali ginekokracijo, vzeli so materi rodbino in njeno pravo. Do-

mače žene niso mogle več vzdrževati prejšnjih svojih pravic, ker prednost so imele one, na katerih je vse, kot tuje in novo, vplivalo mikavnejše in privlačnejše. Tako je bil s pomočjo uropanih žen zasnovan nov, nasproten sistem — andokracija, ki je spremenil tudi razmere v rodbini. Oče se je zavedal svojih otrok, skrbel je zanje in bil odslej edini pokrovitelj rodbine. Nastala je očetovska rodbina ali patriarhat.

Vse to pa je bilo velikanskega pomena za socialni razvoj človeštva. Ženoropstvo in zakonorop so bili glavni pogoji k asociaciji človeštva. Človek prvotnih krdel se je razmnoževal le med svojimi in tako so bili njegovi potomci — potomci sorodnikov zapisani degeneraciji. Temu pa je odpomoglo križanje med različnimi plemeni, o čigar postanku smo govorili.

Po Gumplowiczovi «Soziologie»:
Mara K.

Pravopisne in slovnične drobtine

Skupna imena.

Nekje učijo takšna skupna imena: vojska, čreda, jata. Če so ti trije samostalniki skupna imena, morajo biti tudi truma, četa, družba, zbor, množina, vas, trg, mesto.

Ker menim, da pojem skupnih imen mnogim ni jasen, sem se namenil o njih govoriti.

Oni, ki so jim zgoraj naštetih samostalniki skupna imena, si mislijo: Vojska je skupina vojakov in vseh vojnih priprav, čreda je skupina živali, jata mnogo ptic, truma skupina ljudi, četa urejena skupina, družba spet mnogo ljudi, zbor prav tako. Pa tudi gozd je množina dreves, vas skupina hiš, trg še večja in mesto največja skupina hiš.

Takšno sklepanje je napačno in vsi ti naštetih samostalniki niso skupna, ampak občna imena.

Oglejmo si pravilna skupna imena: gospoda, človeštvo, deca, ljudstvo, živina, služinčad, listje, perje, drevje, kamenje. — Gospoda je skupina gospodov, deca mnogo detet, ljudstvo mnogo ljudi, živina skupina živali, listje mnogo listov, drevje skupina dreves, kamenje mnogo kamnov.

I. Skupno ime, ki zaznamuje v ednini skupino ali celoto enakih predmetov, mora biti istega korena kot občno ime, ki imenuje v ednini en predmet.

Z občnim imenom **gospod** imenujem le po enega iz te vrste ljudi, s skupnim imenom **gospoda** pa imenujem v ednini skupino, to je več gospodov. Prav tako z občnim imenom **človek** le po enega iz te vrste, s skupnim imenom **človeštvo** pa imenujem v ednini vso skupino teh predmetov, itd.

Skupna imena se tvorijo iz občnih imen s tem, da dobijo posebno obrazilo: gospod - gospoda; človek - človeštvo; dete - deca (iz detja); list - listje; pero - perje; drevo - drevje; kamen - kamenje itd.

Za nekatera skupna imena nimamo občnih imen, a imamo občna imena, ki so istega korena: živina ni nastalo iz besede žival, pa je istega korena in pomeni skupino posebne vrste živali; služinčad je istega korena kot služabnik.

Čreda, jata, truma, četa, družba so prav takšna občna imena kakor gozd, vas, trg, mesto. Za čredo nimamo občnega imena, ki bi nam imenoval po en predmet z besedo, ki bi bila istega korena. Čreda ne imenuje natančno določenih predmetov,

ampak ji moramo dodati še prilastek: čreda ovac, koz, krav. Prav tako: truma vojakov, mož, ljudi; jata lastovic, golobov itd. — Čreda je skupina živali, kot je mesto skupina hiš in gozd skupina dreves.

II. Skupna imena se rabijo le v ednini, medtem ko tvorijo občna dvojino in množino, kot dve vojski, tri črede, štiri trume, pet jat itd.

Skupna imena ne morejo tvoriti dvojine in množine. Zato so nemogoče take oblike: dve gospodi, dve človeštvi, pet dec, šest listjev. Če moremo pri skupnih imenih rabiti kak števec, moramo rabiti ločilne števnik, za katerimi stoji skupno ime v ednini. Kot vemo, nam pove ločilni števec kolikero, to je, koliko vrst skupin imenujemo, na pr. Dvoja gospoda, plemenita in jara, Dvoje človeštvo, predpotopno in današnje. Dvoja deca, iz prvega in drugega zakona. Petero listje: bukovo, lipovo, brezovo, hrastovo in leskovo. Dvoje perje: kokoške in petelinje. Mnogotero kamenje: apnenec, granit itd., ali: grušč, gramoz itd.

Skupno ime postane v prenesenem pomenu lahko občno, kot n. pr. Ta človek je živina (po svojem obnašanju). V tej hiši sta dve taki živini, oče in sin.

Za boljše razumevanje še en primer. Mnogo sosedov tvori sosesko, a vendar ni soseska skupno, ampak občno ime, ker je na svetu mnogo sosesk.

Povzetek: 1. Skupna imena so nastala iz občnih imen; osnova naznačuje predmete, obrazilo pa označuje skupino ali celoto teh predmetov. 2. Skupna imena se rabijo le v ednini in le za ločilnimi števnik.

Ivan Matelič.

IZ ORGANIZACIJE

Slomškova zveza v Idriji je zborovala 21. novembra 1923. v društveni sobi. Predsednik je v toplih besedah pozdravil navzoče zborovalce, došle od blizu in daleč k mesečnemu društvenemu zborovanju.

Nato je tovarišica Leskovčeva očrtala kratko potek delegacijskega zborovanja Zveze v Gorici.

V 3. točki dnevnega reda se je č. g. kat. Osvald spomnil moža, ki se je pretečeni mesec preselil v boljšo domovino — tovariša Vogelnika. Bil je tovariš Vogel, prvi predsednik Slomškove zveze v Idriji ter tudi ustanovnik splošne Slomškove zveze s sedežem v Ljubljani. Vzgladna je bila pri

pokojniku njegova delavnost. Vse njegovo življenje je bila ena sama pesem — pesem o delu. Vesten skozi in skozi v svojem poklicu kot učitelj ni zamenjal lastne izobrazbe, napravil še prav mlad meščansko izkušnjo ter poleg študija našel še vedno časa za praktično delo. Z mnogo trdom je uredil šolski vrt, kjer je učence in učenke navajal praktično k umnemu vrtnarstvu ter se z uspehom bavil s čebelarstvom in rejo kureline. A glavna njegova zasluga za nas Idričane pa je, da je privedel čipkarsko industrijo v Idrijo do onega viška, kjer se nahaja še danes.

Vlada mu je poverila vodstvo čipkarskega tečaja, ki je bil tedaj še v svojih najskromnejših začetkih. A v Vogelstovni energični in spretni roki se je tečaj kaj naglo razvijal. Nastale so čipkarske šole po vaseh v idrijski okolici: v Zireh, Cerknem, Bovcu itd. Določil je čipkam natančne cene in ker trgovci niso hoteli tako drago plačevati, je dosegel, da je šola sama kupovala in razprodajala čipke. Ker so spoznali njegovo spretnost, je bil premeščen na Osrednji urad na Dunaju, kjer je bil istotako, v polnem pomenu besede, mož na mestu. Od tu pa je prišel v Ljubljano v isti delokrog, kjer ga je meseca oktobra t. l. doletela sredi dela pretrana smrt. Kako vesten delavec je bil, je najboljši dokaz dejstvo, da je še zadnji dan pred smrtjo pisal uradno poročilo na ministrstvo. Šlavo njegovemu spominu! Dal nam Bog še dosti takih delavskih mož in ni se nam bati pogibelj, ker le v delu je naša rešitev.

Pri »raznoterostih« se prečita vabilo k razgovoru k ustanovitvi »glasbene šole« v Idriji ter se v ta namen zbere med zborovalci prispevek. Na željo vseh navzočih se določi 9. prosinca za redni občni zbor. Tozadevna vabila z dnevnim redom se bodo pravočasno razposlala članom.

P. L.

Pazinsko hvatsko učiteljstvo. Molimo društvene članove da čim prije, dapače odmah, namire zastalo i tekuću društvenu članarinu, da uzmognemo urediti račune sa Zvezom do konca godine. Kompromitira sebe onaj tko ne plaća a prima redovito društvo, glasilo, koje bi se moralo obustaviti šiljanje onima, koji duguju više od tri mjeseca. Nije pošteno opet da redovito plaćajući plaćaju dugove nemarnih dužnika, te biva tako blagajna prazna. Tko ne prima list, neka reklamira kod uprave, Trst, via Udine 35, III. — Umoljavamo javiti promjene u našim redovima blagajne i šematizma radi.

Tko živ, nek se javi!

Tajnik - blagajnik i predsjednik.

Tovariš Ernest Švara nas je koncem novembra zapustil, ker je ostal v tekočem šolskem letu brez službe. Poslavlja se tem potom še od onih tovarišic in tovarišev, od katerih se ni mogel osebno posloviti.

Želimo mu v novi domovini več sreče kot jo je imel pri nas. Pogrešali ga bomo, ker je bil eden izmed tistih, ki jih imamo premalo: neodvisna natura.

Iz zakonodaje

ZAKON O PRAVNEM POLOŽAJU UČITELJSTVA OSNOVNIH ŠOL

ima splošne in posebne predpise (členi 31-35), vendar so ti predpisi manj važni in je dovoľ, če jih le posnamemo, ne da bi prevajali dobesedno.

Novi zakon velja tudi za vse anektirano ozemlje; s tem so razveljavljene vse prejšnje odredbe, zadevajoče pravni položaj učiteljstva.

Zakon stopa v veljavo z objavljenjem v »Gazzetta Ufficiale«.

Uvedba zakona se bo uredila še s posebnimi naredbami, ki se izdajo tekom šols. leta 1923—24.

Nameščenci tretje in četrte kategorije bivših pokrajinskih šolskih uprav, ki so bili na podlagi kr. dekretov od 31. decembra 1922, št. 1679, 25. januarja 1923, št. 87 in 28. januarja 1923, št. 153 iz razlogov, navedenih v dekretu 25. januarja 1923 odstavljani od poučevanja, se bodo spet sprejeli v službo; morajo pa predložiti prošnjo, ki ji je priložiti zrelostno (usposobljenostno) spričevalo in dokaz, da so že službovali pod bivšo pokrajinsko upravo.

Ta predpis je raztegnjen tudi na 1) učiteljstvo vadnic učiteljskih, bodisi da so bile vadnice javne ali zasebne, 2) na učiteljstvo raznih del (ročnih) in 3) na učiteljstvo, ki je nadomeščalo pri pouku v odpravljenih učiteljskih tečajih, če je usposobljeno za pouk na osnovnih šolah.

Norme za člen 15. in 19. tega zakona pridejo v anektiranih zemljah v veljavo šele po preteku šolskega leta 1924-25.

Za tekoče šolsko leto je sistemacija šolstva in učnega osebja v anektiranem ozemlju prepuščena kr. proveditorju.

Tabela (čl. 2)

Taksa za pripust k natečajem za mesta učiteljev v imenikih, odvisnih od kr. proveditorata, je L. 25. Občinske, deželne ali druge zasebne uprave morejo za natečaje, ki jih same priredijo, postaviti enako takso (25 L.).

Za vsako potrdilo učitelju, kje je služboval, je določena taksa 10 L.

DOHODNINSKI DAVEK

Za odmero dohodninskega davka so določene tri kategorije. V prvo spadajo obdačenci, ki imajo vzdrževati poleg žene še najmanj dve rodbinski osebi. Ako imajo ti obdačenci vzdrževati poleg žene več kot dve rodb. osebi, tedaj se jim za vsako osebo več odbije pri določitvi davka ena dvajsetina. Drugi odbitki pri sestavi priznanja dohodkov so: službena taksa, obresti dolgov, zavarovalnina, stroški za daljno izobraževanje, ki je potrebno za vršenje poklica, stroški prisilne izselitve, šolnina otrok i. dr. Vse te izredne izdatke pa mora obdačenec v prijavi dohodkov oz. v prizivu proti previsoki obdačitvi dokumentarično dokazati. Prijave i. prizivi se napravijo pri davčnem oddelku prefektore (Agenzia delle Imposte).

Za izmero davka je mnogo razredov, navedem pa le one stopinje, med katerimi varirajo plače učiteljstva.

Ključ za odmero dohodnin. davka I. kategorije

Dohodki *)		Davek	Vojna doklada
od	do všteti		
4010	4410	69.50	10.24
4411	4810	79.50	11.92
4811	4812	90.—	1.24
4813	5210	90.—	13.50
5211	5217	100.50	3.—
5218	5612	100.50	20.10
5613	5614	112.50	8.10
5615	6014	112.50	22.50
6015	6017	127.—	8.—
6018	6618	127.—	25.80
6619	6622	145.50	6.90
6223	7218	445.50	29.19

Dohodki		Davek	Vojna doklada
od	do všteti		
7219	7230	164.—	10.60
7231	7820	164.—	41.—
7821	7825	184.50	20.50
7826	8422	184.50	46.12
8423	8428	207.—	23.62
8429	9227	207.—	51.75
9228	9233	234.—	24.75
9234	10039	234.—	58.50
10040	10062	273.—	19.50
10063	11036	273.—	81.90
11037	11046	309.—	45.90
11047	12000	309.—	92.70

*) plača, draginjska doklada, stanarina, dohodki postranskih služb.

K tema dvema odmerkoma je treba še dodati 15% doklado za invalidski fond, da dobimo celotni dohodninski davek.

Pri dohodku od 6400 L naprej pa pride še davek na višje dohodke (imposta sugli emolumenti maggiori), ki iznaša od 6400 L — 8000 L 0.4%, od 8000 L — 9000 L 0.8%, od 9000 do 10.000 L 1.%, od 10.000 do 12.000 L 1.6% poviška.

V drugo kategorijo spadajo obdačenci z ženo in z do eno druž. osebo. V tej kategoriji je davek višji za 10%. V tretjo kategorijo pa štejejo samce, davek je tu višji za 15%.

Z novim letom odpade dohodninski davek po sedanjem ključu ter bo uveden nov davek po imenu: davek na premočno bogastvo (imposta sulla ricchezza mobile). Ključ za odmero tega davka je zelo enostaven: na plačo se računa 16.45089225% davka, na drag. doklado pa 10.3225%. **B. M.**

ŠOLSKE VESTI

Iz časopisa „Schaffende Arbeit und Kunst in der Schule“.

(Junijska številka):

Iz šolskega dela.

Neki učitelj z dežele nam poda zanimiva poročila svojih učencev iz novih učnih metod.

Otroške naloge so razvrščene po teh skupinah:

Raziskavanje domovine.

Naš zemljevid iz peska.

Iz domače zgodovine.

Orodje iz kamenene dobe.

Naša prosta opazovanja v naravi.

Iz naših prirodoopisnih ur.

Posoda z vodnimi živalimi.

Zgled:

Ko je gospod učitelj hodil še v šolo.

Gospod učitelj nam včasih pripoveduje o drugih šolah, kjer je že bil. Tudi iz svoje učne dobe nam kaj pove.

Takrat se je mnogokaj drugače razlagalo. Skoraj vse je bilo vzeto iz knjig. Potem so se morali otroci učiti na pamet. Šolski izprehodi so bili tedaj nekaj novega.

Pa ničesar niso učenci sami opazovali.

Učili so se pač mnogo, a marsičesa niso razumeli.

Kako bi bilo najbolje.

Včasih gremo sami na opazovališče. Tedaj je pouk na prostem. Učitelj pravi: To bi bilo najlepše! Tudi nam bi bilo ljubo na prostem. Pa vsega si ne mo-

remo ogledati na prostem. Zato nam g. u. pokaže večkrat slike.

Kako smo našli grofov grb.

V cerkvi je mnogo starih mramornatih plošč o prejšnjih grofih. Te smo si ogledali. Na njih so tudi grbi. Skoraj vsak ima 3 stopnice. To je moral biti grb naših grofov. Učitelj nam je povedal že mnogo o s.—kih grofih. Toda grba nam ne more razložiti. Povsod je že gledal in vprašal. Toda ne more izvedeti. Pa ne neha. Pravi: «Nekje mora biti pisano». Največ o grofih stoji v neki debeli knjigi. To je imel g. u. že večkrat izposojeno od g. župnika. A o grbu ni ničesar v njej. G. u. je rekel, da bo še v okrožnem arhivu poizvedoval. Mi smo pa mnenja, da ne bo dosti pomagalo.

(Oktohrska številka):

Mladina in gledišče.

Fr. Bauer (Nürnberg) pravi: Mi vzgajamo mladino k molitvi, k vodstvu gospodinske knjige, zakaj bi je ne vzgajali za gledišče?

Obžalovanja vredno je le veliko pomanjkanje dobrih mladinskih iger in ona nezdrava sladkost mnogih.

Resničen pisatelj mladinskih iger je Franc Poggi, ki je žal premalo znan.

Iz risarskega pouka.

Učenci nabirajo doma in po mestu motive s polževo črto ter jih narišejo. Učitelj jih pokaže v šoli ter izbere najkrajše za pouk. 6. razr.

«Smolas Reform-Lese- u. Rechenkasten».

To učilo je nadomestilo za I. čitanko. Vsak otrok ima premakljive črke in številke ter z njimi tiska. (Schulwissenschaftlicher Verlag A. Haase, Prag-Wien).

Ročno delo.

Fr. Hoffmann pravi, naj se učimo plesti nogavice od Furlank, namreč kakor gamaše. Ker se pete, konice in podplati preje potržejo, jih pletejo posebe z dvojno nitjo ter potem prišijejo h gamaši.

Priporoča dalje, naj bi se tudi dečki učili «rabiti šivanko», da ne pridejo radi malenkosti tolikrat v zadrego.

Latinska učna pisma.

Dr. K. Tumlriz.

I. del 24 kč. II. 48 kč. vsak del 12 pisem. (Za učitelje, ki mislijo na vseučilišče). Ta pisma so jako mična, posebno ker hitro uvedejo v čitanje rimskih klasikov. Metoda je vzorna. To je Tumlriz že z drugimi knjigami dokazal.

«O enem, ki sem ga pustil ležati na levi».

Učitelj P. G. Münch pove slučaj, kako je obupal nad učencem, ki je imel slabega očeta. A sedaj obsoja svojo malodušnost ter pravi, da moramo včasih tudi usodi zastaviti pot, da se grehi staršev ne maščujejo nad otroci. Fraza «iz tega ne bo nič» je strup, ki še zadnje zelenje pomori.

Učitelj mora biti gluhi in slepi za to, kar se godi doma. Ideja vzgoje mora odpraviti vse pomisleke, kljubovati vsem izkušnjam, premostiti vsako malodušnost.

«Vseeno naprej» nam mora biti geslo.

(Novembrska številka):

Vsebuje le dva dolga članka: o ročnem delu za dečke, ki je v Avstriji predpisano od oblasti. Govori o dveh panogah tega pouka: Oblikovanje in prepogibanje (Falten). Upošteva slabe šolske razmere ter pokaže, kako se da z malimi sredstvi tudi kaj doseči. Ta pouk naj bi bistril otrokovo domi-

sljijo in dal priložnosti, da se učenci veselijo nad lastnim delom.

Drugi članek je obširna kulturnohistorična študija o Gutembergu.

V seznamu priporočenih knjig so med drugimi:

1. Der heimatlische Boden im Unterricht d. Volksschule (F. Woller. Neukölln, Deutsche Verlag- u. Lehrmittelanstalt) 27 st.

2. Russische Tiernovellen. Maskenverlag München. (Iz Tolstega, Dostojevskega in Turgenjeva).

3. Maeterlincks «Leben d. Bienen» (128 S. 4 Tafeln) Ausgabe Gausberg, Brannschweig, Westermann.

Književnost in umetnost

Vzgojeslovje s temeljnimi nauki o dušeslovju za učiteljska in sorodne šole. Spisala dr. Janko Bezjak in prof. Dragotin Pribil. Odobril oddelek za prosveto in vere v Ljubljani. Cena trdo vezani knjigi 56 Din. Založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

«Pedagogika I. knjiga», tako je nadpis 279 strani broječemu obširnemu in sistematičnemu delu, ki je pravkar izšlo v založbi Učiteljske tiskarne. Na knjigo so težko že čakala učiteljska, je pa knjiga tudi neobhodno potrebna vsakemu inteligentu, ki se hoče poglobiti v dušeslovje in vzgojeslovje. Uvod podaja splošne temeljne pojme pedagogike, govori o predmetu vzgoje, o vzgojevalcu, vzgojnih činiteljih, o odnosih med pedagogiko in drugimi znanostmi. Prvi del je posvečen dušeslovju. Posamezna poglavja obdelujejo: temeljne pojme duševnih pojavov, umovanje, zaznave in nazore, predstave v ožjem pomenu besede, pozornost in pazljivost, spomin, domiselnost ali fantazijo, mišljenje, čustvovanje, stremljenje, nagone, poženje, hotenje, voljo. Drugi del obsega vzgojeslovje v podrobnem. Tako govori o razdelitvi vzgojeslovja, o vzgojnem smotru, vzgojnih načelih vzgojnih oblikah, sredstvih, delu. Posebej govori o varstveni in skrbstveni vzgoji ter končno o vzgojitelju samem. — Vzgojeslovju se posveča dandanes vse premalo pažnje in najsi bo to s strani staršev, šole in vseh drugih vzgojnih činiteljev. Današnja doba je, bolj nego kdaj prej, potrebna takih del. Z Bezjakovo knjigo smo pa tudi prejeli prvo knjigo te vrste, ki se da s pridom in sistematično izrabiti kot učna knjiga. Prav toplo priporočamo.

Sadjarstvo. Spisal Ivan Belle, kmet. svetnik in ravnatelj državne kmet. šole v Št. Jurju ob Južni žel. V tekstu je 147 slik, v prilogi 18. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Cena trdo vezani knjigi 85 Din. Strani 430.

Pisatelj sam pravi glede knjige v uvodu: Po kruti vojni mora nastopiti doba najživahnejšega gospodarskega dela. Naše posebno ugodno podnebje naravnost izziva za sadjarstvo. V svoji petindvajsetletni praksi sem mnogo potoval, opazoval, primerjal in prevdarjal. Spoznal sem domače pa tudi inozemsko sadjarstvo temeljito, priznati pa moram, da sem našel drugod, kjer so naravne razmere manj ugodne, povprečno več in lepših uspehov nego pri nas. Natančno spoznavanje različnih pogojev, načinov, tvarin, sodelujočih moči, koristnih in škodljivih vplivov itd. so za uspešno sadjarstvo važni pogoji. Izkustvena vrtnarska vodila so bila prej starim vrtnarjem ali sadjarjem edino vodilo. Danes pa imamo že druge pripomočke. V tej knjigi podam najvažnejše v tem oziru. — Knjiga sestoji iz šestih delov, katerih prvi del govori o koristi in pogojih sadjarstva, smereh in pogojih za uspešno sadjarstvo; drugi del obsega drevesničarstvo; tretji na-

pravo in oskrbovanje nasadov, četrti oskrbovanje drevja, kako branimi sadno drevje raznih bolezni, škodljivcev in drugih neugodnih vplivov, peti del o vrstah ali sortah sadnih plemen in šesti del o porabi sadja. — Pravi okras knjigi je 165 slik, ki so vse naravni posnetki. Toplo priporočamo vsem vrtnarjem, sadjarjem, gospodarjem.

Narodni koledar «Franina i Jurina» izašao je i ove godine nakladom tiskare «Edinost» u Trstu. Mi ga s naše strane toplo preporučamo našem učiteljstvu za nabavu, te ga širi i raspačava našem narodu komu je i namenjen. To i zaslužuje taj zaista pučki koledar, a s druge strane našem seljaku sada bit će on jedina knjiga i priručnik, koji će mu izvršno poslužiti, pošto je sastavljen prema duhu, težnjama i potrebama našeg istarskog Hrvata. Tu će on naći sve što rabi u praktičnom životu: zabavu i pouku, med kojom ističemo gospodarsku. Mi pučki prosvjetitelji dužni smo bez obzira širiti ovaj koledar te uznastojati da dodje u svaku kuću, koja u današnje prosveteno doba ne može da bude bez jednog koledara. — Nije za naše obitelji dosta da dobe u ruke kakav zidni koledarčić; današnje prigode i nezgode, te potrebe iziskuju i nalažu, da naše ljudstvo dobi u ruke i čita knjigu-koledar, što će ga poučiti a ujedno i oduševiti te pomoći mu uzdržati se u borbi života, a da ne smalaksa. Neka ga svi čitaju: i djeca naša, i žene, majke, ne samo muškarci, ta svi, svi će u «Franini i Jurini» naći svak za sebe mnogo lepa i dobra i pametna!

Š.

France Veber: Problemi sodobne filozofije. Splošna knjižnica št. 9. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna v Ljubljani 1923.

«Novi rod». Opozarjamo poverjenike, da izide III. številka še pred prazniki, ker bo prirejena kot božična številka. Razen nadaljevanja «Zavratnih pošasti» bo imela prispevke, primerne času, in tudi malo prilogo za otroke, ki jim je list morda umsko previsok. Božična številka bo ilustrativno boljša kot dosedanje, ker bo imela slike štirih slovenskih slikarjev: Černigoja, Jakca, Maleša in Šubica. Lesorezi Jakčevi, ki je prevzel ilustracijo «Zavratnih pošasti», so posebno lepo umetniško delo.

Upamo, da bo s to številko poverjenikom omogočena uspešna agitacija za naše mladinski list.

Življenje. Naš tov. Janko Samec izda v kratkem zbirko pesmi pod naslovom «Življenje». Izide v Zvezni tiskarni v Ljubljani.

Errata corr. V Ribičičevem članku: O «modernih» slikah (št. 32 - 1. dec.) je več napak, od katerih popravljamo nekatere najhujše: Str. 252., prva kol., 11. vrsta od sp. gor mora stati «zavratno» namesto «zavrstno»; druga kol., 27. vrsta od spodaj gor začne odstavek pravilno: **Priznani slovenski umetnik** itd. Str. 253., prva kol., 7. vrsta se konča pravilno stavek: **Še okus odraslih je dvomljiv!**

V komentarju o statistiki «Novega roda» str. 256 je na koncu napaka, ki jo je popraviti: **Ustavimo se analfabetizmu!**

Tovariše, ki so prejeli «Medvladje», prosim, da mi nakažejo denar za prodane izvođe na naslov: Via Udine 35, III (Trst). — Morebitne nerazprodane izvođe naj še ohranijo. **J. Pahor.**

IZ UREDNIŠTVA.

Več gradiva je moralo izostati, ker še ni mogoče izdajati lista trikrat na mesec. Gmotni razlogi so bili tudi vzrok, da se honorar doslej še ni izplačal. Nakazal se bo v kratkem.